

**ХОРЕОГРАФІЧНА ПІДГОТОВКА ВЧИТЕЛЯ У СИСТЕМІ
ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА ХХ
СТОЛІТТЯ)**

© Зозуля К. В., 2015
<http://orcid.org/0000-0002-6599-9367>
<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.19009>

У статті виявлено особливості хореографічної підготовки майбутніх вчителів в Україні в історико-педагогічному контексті. Проаналізовано особливості професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів у системі вищої педагогічної освіти, основні форми навчання студентів-хореографів.

Ключові слова: хореографічне мистецтво, хореографічна підготовка, педагогічна освіта, вчителі-хореографи.

Зозуля Е.В. Хореографическая подготовка учителя в системе педагогического образования (вторая половина XX столетия).

В статье выявлены особенности хореографической подготовки будущих учителей в Украине в историко-педагогическом контексте. Проанализированы особенности профессиональной подготовки будущих учителей-хореографов в системе высшего педагогического образования, основные формы обучения студентов-хореографов.

Ключевые слова: хореографическое искусство, хореографическая подготовка, педагогическое образование, учителя-хореографы.

Zozulia K.V. Choreography education of teacher in the system of pedagogical education in Ukraine (second half of the twentieth century).

This article reviews the features of teachers' to-be choreography training in Ukraine in historical and pedagogical context. The features of training future teachers-choreographers in higher teacher education since the post-war years and now. Namely, in the postwar years, in 1953 the Ministry of Education of the USSR issued a decree "On actions to improve the work of children's after-school institutions of the Ministry of Education of the USSR", and in 1954 - approved by Order №12 of the Ministry of Education of the USSR "Regulations on extracurricular institutions of the Ministry of the Ukrainian SSR". In 1970, the famous Ukrainian artists created the first choreography former. And in the early 90's the Choreography Department at H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University at the Faculty of Arts and Early Childhood Education. Also covered basic forms of education students-choreographers such as lecture, practical and laboratory classes, independent and individual work of students, counseling, essays, term

papers, and various kinds of pedagogical practices and briefly described each of them.

Key words: *choreography, choreography education, pedagogical education, choreography teachers.*

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку українського суспільства особливо актуальним є питання якості освіти, пошуку нового змісту, форм, методів і засобів навчання та виховання молоді. Сьогодні особистість, її знання, інтелект, компетентність, духовність, культура є найвищою цінністю суспільства, яке прагне посісти чільне місце серед цивілізованих країн ХХІ століття. Сучасні інтеграційні процеси, розширення інформаційного простору нав'язують молоді світогляд, що руйнує процес духовного становлення і розвиток особистості на національно-культурних традиціях, нівелює загальнолюдські цінності, які склалися впродовж багатьох століть. Національна доктрина розвитку освіти в Україні ХХІ століття наголошує на необхідності нагального вирішення комплексу завдань щодо відродження, збереження, засвоєння та творення молодим поколінням духовних надбань народу.

Важливим компонентом педагогічної освіти в умовах сьогодення є формування у майбутніх фахівців спеціальних знань і умінь, необхідних для розв'язання естетичних завдань сучасної школи. Упровадження художньо-естетичного компоненту у систему педагогічної освіти є важливою умовою загальнокультурного розвитку майбутнього фахівця, формування у нього професійно значущих та особистісних якостей, загальної та естетичної культури, мистецького світогляду шляхом залучення до активної мистецької практики. Зокрема, належне місце в реалізації зазначених цілей відводиться хореографічній підготовці, що здійснюється у системі сучасної педагогічної освіти у формах аудиторної та студійної роботи.

Аналіз історико-педагогічної, мистецтвознавчої літератури та наукових досліджень з проблем підготовки майбутніх вчителів хореографів показав, що загальнотеоретичні основи професійної підготовки педагога-хореографа досліджувалися у працях Г. Березової, Л. Бондаренко, Т. Благова, А. Брусніцина, А. Ваганової, Є. Валукіна, К. Василенка, С. Забрєдоаського, К. Голєйзовського, Р. Захарова, Ф. Лопухова, О. Мартиненко, А. Мессерера,

О. Ридніна, О. Ситова, А. Тараканової, В. Уральської, П. Фриз, Л. Цветкової, А. Шевчук та ін. Однак, необхідно зауважити, що попри численні наукові розвідки у галузі хореографічної освіти, історико-педагогічний аспект процесу професійної хореографічної підготовки фахівців у цій сфері в Україні у другій половині ХХ століття залишається малодослідженою проблемою, що зумовлює актуальність її вивчення.

Таким чином, **метою статті** є історико-педагогічний аналіз особливостей хореографічної підготовки вчителя у системі педагогічної освіти в Україні у другій половині ХХ ст.

Виклад основного матеріалу. Сучасна українська педагогічна система перебуває на етапі кардинальних змін і характеризується інтегративними процесами щодо зближення з освітніми системами країн зарубіжжя. Модернізація вітчизняної освіти та її входження в європейський освітній простір висуває вимоги до підготовки фахівців.

Сьогодні важливим є не тільки об'єм знань, які отримують випускники, а й формування у них практичних навичок майбутньої професійної діяльності. Фахівець повинен бути готовим до змін та вміти пристосовуватися до нових вимог, оперувати й управляти інформацією, активно діяти, швидко приймати рішення, навчатися впродовж життя [1, с.113].

Аналіз архівних матеріалів педагогічної та історичної літератури дали можливість встановити, що до найважливіших пріоритетів повоєнної діяльності в Україні були віднесені відновлювальні процеси у сфері культури. Соціально-економічний розвиток країни у цей час зумовлював необхідність у найкоротші строки відновити заклади освіти, науки і культури, відтворити національні здобутки, створені попередніми поколіннями.

Важливим показником духовного відродження культурно-освітньої галузі у цей період стає активний розвиток різних видів мистецтв (театрального, хореографічного, музичного, образотворчого). У 1944 році розпочали діяльність Київський театр опери та балету ім. І. Франка, державна філармонія, Київська консерваторія та інші заклади культури.

Незважаючи на труднощі тогочасного життя у країні починає відновлюватися і розвиватися хореографічне мистецтво. Танець завжди був одним з найулюбленіших та масових видів творчої діяльності. У ньому знаходили відображення соціальні та естетичні ідеали народу, його історія,

трудова діяльність, життєвий побут, звичаї, характер та ментальність нації [2, с. 226].

Саме тому після важких років війни людям хотілося якнайшвидше відійти від суворих буденних реалій, розпочати нову сторінку власного життя. Тому поряд із відбудовою народного господарства пріоритетним завданням держави стає формування нового громадянина, здатного сприймати прекрасне. Це призвело до створення широкої мережі позашкільної та позакласної роботи та однією з передумов відновлення і розвитку хореографії. Відновлення діяльності гуртків, аматорських колективів, ансамблів народного танцю, студій при навчальних закладах створювало сприятливі умови для подальшого розвитку танцювального мистецтва. Так у 1953 році Міністерством освіти УРСР було видано наказ «Про стан і заходи поліпшення роботи дитячих позашкільних установ Міністерства освіти УРСР», а у 1954 році - затверджено Наказом Міністерства освіти УРСР № 12 «Положення про позашкільні установи Міністерства Української РСР» [3; 4].

Вагомий внесок у становлення танцювального мистецтва у післявоєнний період вносили професійні хореографічні колективи: Національний заслужений академічний ансамбль танцю України ім. П. Вірського, танцювальна група Національного заслуженого Закарпатського народного хору, Гуцульський державний ансамбль пісні і танцю, Буковинський заслужений ансамбль пісні і танцю, Прикарпатський заслужений ансамбль пісні і танцю «Верховина», ансамблю пісні і танцю Київського верховного округу та інші [2, с. 227].

У 60-ті роки П.Вірським при ансамблі народного танцю УССР започатковано студію народного танцю, завданням якої була підготовка фахівців у галузі народного хореографічного мистецтва.

У 1970 році видатними українськими митцями–теоретиками і практиками у галузі народної хореографії Г. Березовою, А. Гуменюком, К. Василенком в Київському державному інституті культури було створено першу в країнах колишнього СРСР кафедру хореографії, яка давала можливість отримати вищу освіту в цій галузі. Отже, у 70-80-ті роки зростаючий інтерес до української народної хореографії, викликав необхідність відкриття нових хореографічних кафедр у Київському національному університеті культури і мистецтв, Харківській державній академії культури(1989р. – кафедра народної хореографії), Рівненському державному гуманітарному університеті, Державній

академії керівних кадрів культури і мистецтв. На базі даних кафедр проводяться наукові дослідження, розробка та апробація інноваційних педагогічних технологій хореографічної освіти і виховання, підготовка фахівців у галузі української народної хореографії [5, с. 16].

На початку 90-х років в Україні відкрилася кафедра хореографія у Харківському національному педагогічному університеті імені Г. С. Сковороди на факультеті мистецтв і дошкільної освіти (музично-педагогічний факультет).

З того часу почала здійснюватися професійна хореографічна підготовка фахівців-хореографів у системі педагогічної освіти. Здійснюється вона за навчальним планом, укладеним відповідно до державних стандартів та з урахуванням нормативних актів, рекомендацій Міністерства освіти і науки України. На основі навчальних планів щорічно формуються робочі навчальні плани на рік. Вони складаються по курсах й семестрах, з чітким розподілом годин, відведених на вивчення дисципліни, видами занять, тижневим навантаженням.

Комплексний характер професійної підготовки майбутнього учителя хореографа передбачає вивчення студентами цілого спектру спеціальних курсів, спрямованих на формування основних якостей як педагога-балетмейстера, так і хореографа-виконавця. Основними серед профільних дисциплін є: "Теорія і методика класичного танцю", "Теорія і методика народно-сценічного / бального танцю", "Теорія і методика історико-побутового танцю", "Історія хореографічного мистецтва", "Мистецтво балетмейстера", "Підготовка концертних номерів", "Методика роботи з дитячим хореографічним колективом". Крім того, навчальним планом передбачено викладання спецкурсів та спецпрактикумів, тематика яких щорічно визначається профільною кафедрою і висвітлює актуальні проблеми розвитку хореографічного мистецтва, інноваційні методики викладання хореографії, творчий досвід авторських танцювальних шкіл.

Структура хореографічної підготовки в системі педагогічної освіти передбачає різноманітні форми організації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Серед них найбільш використовуваними є лекція, практичне і лабораторне заняття, самостійна та індивідуальна робота студентів, консультації, реферати, курсові роботи, а також різні види педагогічних практик.

Сучасна лекція з дисципліни хореографічного циклу висвітлює основні теоретичні засади курсу, спрямована на збагачення студентів новітньою науковою інформацією, а також дає установку на самостійну роботу, аналіз і навчальний пошук [6, с. 72]. Вона дає можливість майбутньому педагогу-хореографу знайомитися з науково вивіреними, сучасними ефективними фаховими методиками, знати теоретико-методологічні підходи й методичні основи викладання хореографічних дисциплін, засвоювати точно визначені наукові терміни хореографічних понять. Лекційне заняття також стимулює активність та самостійність студентів у навчанні, адже передбачає створення сприятливих умов для виявлення й розвитку в них творчих здібностей, формування здатності до пізнавальної діяльності, уміння аргументовано доводити свою точку зору.

Практичні заняття як форма організації навчально-пізнавальної діяльності студентів тісно пов'язані з лекційними заняттями та є їх логічним продовженням. Тематика практичних занять упорядкована відповідно до змісту лекційного курсу і спрямована на закріплення знань, отриманих на лекційних заняттях та під час самостійної роботи. На практичних заняттях відбувається розвиток координаційних прийомів, музикальності й виразності виконання, студентам також пропонується ознайомлення з методикою вивчення хореографічних фігур, з'єднань та композицій, принципами побудови окремих частин уроку [7, с. 17]. Інтеграція теоретичних знань, практичних умінь та навичок студентів-хореографів відбувається під час проведення лабораторних занять. Лабораторні заняття з дисциплін хореографічного циклу дозволяють практично оволодіти технікою виконання танцювальних елементів, фігур, методикою їх вивчення. Вони передбачають формування у студентів основ педагогічно-виконавської майстерності, практичних умінь технічно виконувати танцювальні фігури з'єднання та композиції, записувати, розбирати й читати танець за записом. Викладання хореографічного матеріалу під час лабораторного заняття має ґрунтуватися на принципі наочності в навчанні. Викладач має передусім сам чітко й методично правильно виконувати танцювальні рухи, з'єднання, композиції, вміти розкласти їх на складові елементи [6, с. 73].

Однією із необхідних форм навчального процесу, що знаходиться у безпосередній взаємодії з іншими формами роботи із студентами, є

консультація. Вона відкриває додаткові можливості для вивчення кожного студента, його інтересів, потенціалу, рівня підготовки, ставлення до предмету [6, с. 73]. За своїм характером консультації можуть бути груповими та індивідуальними. Тематичний зміст консультації формується з урахуванням потреб студентів, які виявили слабкі теоретичні знання з певних тем, розділів курсу чи бажають їх поглибити. Консультації під керівництвом викладача проводяться з програмних питань курсу, що виносяться на самостійне вивчення, а також з метою подолання певних утруднень, що виникли під час практичного відпрацювання окремих елементів, з'єднань, танцювальних композицій у системі аудиторних занять.

Ефективною формою організації навчання майбутніх педагогів-хореографів є проведення майстер-класів, що передбачає запрошення знаного викладача чи виконавця з метою передачі студентам творчого педагогічного досвіду та його технічної майстерності. У процесі таких занять студенти мають можливість ознайомитися з різними формами подачі матеріалу, сформуванню уявлення про поліваріативність методик проведення занять, здійснити їх порівняльний аналіз, узагальнення, визначити шляхи формування власної методики викладання хореографічних дисциплін з урахуванням передового педагогічного й хореографічного досвіду [7, с. 18]. Важливою формою організації навчання у вищій школі є самостійна робота студентів, яка передбачає поглиблене вивчення теоретичного та практичного матеріалу, вдосконалення професійних умінь та навичок, сформованих під час аудиторних занять [7, с. 17]. Виконання завдань для самостійної роботи може здійснюватися з допомогою і без допомоги викладача (але без його безпосередньої участі), мати репродуктивний і творчий характер. З метою оптимізації самостійної роботи студентів викладач не тільки визначає конкретні навчальні завдання, а й складає інструктивно-методичні матеріали до їх виконання, методичні рекомендації, пропонує список необхідної літератури, навчальні відеоматеріали [6, с. 73-74].

Поточний контроль за виконанням самостійних завдань здійснюється під час практичних та лабораторних занять у процесі демонстрації студентами техніки виконання та методики викладання танцювальних фігур і з'єднань, а також у відведений викладачем час шляхом перевірки практичних завдань, конспектів, усних відповідей студентів.

Індивідуальна робота студентів передбачає консультації з викладачем, опрацювання додаткової навчально-методичної та наукової літератури з підготовки окремих тем, перегляд відеоматеріалів, що дає можливість розширити і поглибити знання з дисципліни. Вона проводиться із кожним студентом з метою з'ясування рівня усвідомлення ним окремих теоретичних положень з курсу, практичного засвоєння та удосконалення виконавського рівня, виявлення проблемних ситуацій і пошуку шляхів їх розв'язання. Тематика індивідуальних занять має динамічний характер, оскільки особистісно-зорієнтована на рівень засвоєння фахових знань і вмій кожним студентом [7, с. 17]. Виконання індивідуальних завдань передбачає роботу з такими інформаційними джерелами як бібліотеки, комп'ютерні навчальні технології, Internet. Критеріями оцінювання індивідуальної роботи студентів визначається повнота матеріалу, якість, оформленість, оригінальність.

Результати пошукової діяльності студентів-хореографів у процесі самостійної та індивідуальної роботи найчастіше презентуються у вигляді наукових доповідей, повідомлень, рефератів, тематика яких упорядкована у відповідності з навчальною програмою курсу. Реферативна форма звітності студентів є досить поширеною і передбачає опрацювання теоретичних тем, що розкривають особливості хореографічного процесу в цілому, сутність спеціальних методик викладання, історію та основні тенденції розвитку танцювальних форм. Виконання таких письмових робіт розширює науковий світогляд студента, формує його переконання, навички інформаційного пошуку, сприяє розвитку самостійного мислення, тренує пам'ять, здатність до аналізу та узагальнення.

Для дисциплін практичного спрямування (зокрема, "Теорії і методики класичного танцю", "Теорії і методики народно-сценічного / бального танцю", "Мистецтва балетмейстера", "Методики роботи з дитячим хореографічним колективом") характерним є також підготовка відеоматеріалів, які презентують власні творчі доробки студентів – самостійно створені танцювальні композиції, записи фрагментів уроків, постановочні роботи. Така форма звітності дає можливість викладачу об'єктивно оцінити рівень засвоєння студентом навчального матеріалу, конструктивно проаналізувати його методичні й технічні помилки, недоліки та досягнення виконавської майстерності.

Одним з напрямів практичної підготовки студентів вищого педагогічного закладу освіти є використання методу мікровикладання, який допомагає майбутньому фахівцю краще усвідомити сутність педагогічних явищ, набути певного рівня педагогічної майстерності. Моделюючи фрагмент практичної діяльності вчителя-хореографа, студенти розвивають свої фахові уміння та здібності, набувають педагогічного досвіду. Використанням методу мікровикладання забезпечує формування у студентів таких професійних якостей, як комунікативність, емпатія, педагогічна інтуїція, самовладання, педагогічний оптимізм. Важливо, щоб у практичній діяльності вони поєднувалися з глибокими теоретичними та фаховими хореографічними знаннями.

Фахова підготовка педагогів-хореографів є складним довготривалим процесом, що вимагає не лише досконалого професійного оволодіння технічною майстерністю, але й засвоєння методик викладання дисциплін хореографічного циклу, формування загальнопедагогічних та спеціальних умінь. Забезпечення високого рівня професійно-практичної підготовки майбутніх учителів безпосередньо пов'язане з організацією педагогічних практик різних рівнів (навчально-методичних та безперервних виробничих). Провідним завданням педагогічної практики визначається формування у студентів фахових умінь організації та здійснення навчально-тренувального і творчо-постановочного хореографічного процесів у системі загальної та позашкільної освіти [8, с. 3]. Різні види спеціальних хореографічних практик (навчально-методична практика з хореографії, навчальна фольклорна практика, навчально-тренувальні хореографічні збори, виробничі педагогічні хореографічні практики) дають можливість студентам насамперед збагатити свій фаховий досвід, а також продемонструвати набуті практичні вміння й навички з методик викладання дисциплін хореографічного циклу.

Зміст кожної хореографічної практики представлено у програмах, інструктивно-методичних матеріалах, розроблених викладачами профільної кафедри і затверджених на засіданнях методичної і вченої ради університету. Загальною метою педагогічних практик з хореографії визначається комплексна професійна підготовка студента до хореографічної роботи у системі загальної та позашкільної освіти. Відповідно до профілю хореографічної підготовки та перспектив майбутньої професійної діяльності студентів надається можливість

вибору бази проходження практики, а також комплексу завдань з хореографічних дисциплін, які він виконуватиме під час проходження практики [6, с. 75].

Висновки. Таким чином, у статті показано, що у післявоєнні роки у країнах колишнього СРСР активно розвивалися різні види мистецтва, зокрема хореографічне, відновлювали свою роботу гуртки, аматорські колективи, ансамблі народного танцю, студії при навчальних закладах. Вже у 60-ті роки було започатковано студію народного танцю, завданням якої була підготовка фахівців у галузі народного хореографічного мистецтва, а у 70-ті на базі Київського державного інституту культури – відкрита перша кафедра хореографії. А з проголошенням незалежності України саме у цей час відкривається перша кафедра хореографії у педагогічному вузі і починаючи з цього часу в Україні готують професійних вчителів-хореографів у системі педагогічної освіти. Надалі у стислому виді у статті наведені сучасні форми навчання, що використовують у вищих навчальних закладах сьогодні. Серед них є лекція, практичне і лабораторне заняття, самостійна та індивідуальна робота студентів, консультації, реферати, курсові роботи, а також різні види педагогічних практик.

Література

1. Косиченко В. А. Сутність наукових концепцій підготовки майбутніх вчителів хореографії до виховання молоді на засадах етнокультурних традицій / В. А. Косиченко // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи: Збірник наукових праць. – 2013. – Вип. 40. – С. 111-121.

2. Островська К. В. Народна хореографія України II половини ХХ століття та її професійний розвиток / К. В. Островська // Музично-театральне мистецтво. – 2010. – № 1. – С. 226-228.

3. Положення про позашкільні установи Міністерства Української РСР: Наказ Міністерства освіти УРСР № 12 від 18 січня 1954 // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти УРСР. – 1954. – № 2.

4. Про стан і заходи поліпшення роботи дитячих позашкільних установ Міністерства освіти УРСР: Наказ № 229 від 21 квітня 1953 року // Збірник наказів та розпоряджень Міністерства освіти УРСР. – 1953. – № 5.

5. Легка С. А. Українська народна хореографічна культура ХХ століття : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 17.00.01 – теорія та історія культури / Легка Світлана Андріївна. – К., 2003. – 23 с.

6. Благова Т. О. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів-хореографів у системі педагогічної освіти / Т. О. Благова // Вісник Житомирського державного університету. Педагогічні науки. – 2010. Вип. 50. – С. 72-76.

7. Цветкова Л. Ю. Методика викладання класичного танцю : підручник / Л. Ю. Цветкова. – К. : Альтерпрес, 2005. – 324 с.

8. Современный бальный танец : пособие [для студ. ин-тов культ., руков. кол-вов бальн. танца] / [под ред. В. М. Стриганова, В. И. Уральской]. – М. : Просвещение, 1977. – 431 с.

9. Виробнича педагогічна хореографічна практика : програма для студентів вищих педагогічних навчальних закладів зі спеціальності 7.010103 "Педагогіка і методика середньої освіти. Хореографія" / укл. Т. О. Благова. – Полтава, ПДПУ, 2007. – 18 с.

10. Лекції з педагогіки вищої школи : навч. посіб. / [за ред. В. І. Лозової]. – Х. : Освіта. Виховання. Спорт, 2006. – 496 с.